

Літ.: Звідомлення злученого українсько–американського допомогового комітету: З діяльності в Західній Європі за 1948 рік. — Мюнхен, 1949; Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. — Мюнхен, 1985, т. 1.

О. С. Кучерук.

«ЗОВНІШНІ СПРАВИ» — науковий журнал. Заснований в Києві в січні 2009. Співзасновники видання — Міністерство закордонних справ України, Дипломатична академія України при МЗС України, Державне підприємство «Журнал Міністерства закордонних справ України «Політика і час». Виходить щомісяця.

Втім, видання має довгу історію. Найперший попередник журналу мав назву «Блокнот агітатора // Видавництво ЦК КП(б)У «Радянська Україна». Це був громадсько-політичний журнал ідеологічного відділу ЦК Компартії (більшовиків) України, видавався в Києві двічі на місяць українською і російською мовами. Починаючи з січня 1941 року, журнал виходив у світ під назвою «На допомогу агітатору» як орган Центрального Комітету і Київського обкому КП(б)У. У 1941 році вийшло двадцять три номери журналу. Під час німецько-фашистської окупації України 1941–1943 не видавався. 1944 видання відновилося під попередньою назвою «Блокнот агітатора»: у цей рік вийшло шість номерів журналу; з 1945 по 1950 виходило по двадцять чотири номери на рік. У липні 1969 щомісячник отримав назву «Під прапором ленінізму». Незмінним залишався ідеологічний наставник — ЦК КПУ, який опікувався виданням до 1991. Журнал пропагував ленінську теоретичну спадщину, висвітлював практику комуністичного будівництва в СРСР, боротьбу КПРС за зміцнення міжнародного комуністичного й робітничого руху тощо. У цей період своєї історії видання, з одного боку, відзначалося надзвичайною заідеологізованістю, з іншого, мало можливість залучати науковців, оскільки публікації на його сторінках зараховувались Вищою Атестаційною Комісією як наукові. Починаючи з 1992, з другого номеру (1273), засновниками журналу були Міністерство закордонних справ України, Міністерство зовнішніх економічних зв'язків України та трудовий колектив редакції. З вересня-жовтня цього ж року (№ 1280–1281) засновниками журналу виступають лише МЗС України та трудовий колектив редакції.

Правонаступником «Під прапором ленінізму» став журнал «Політика і час» (свідоцтво про реєстрацію 9 червня 1994), а єдиним засновником видання виступило МЗС України. Тематична спрямованість журналу була пов'язана з висвітленням питань зовнішньої політики України, зовнішньо-економічних зв'язків, проблем розвитку міжнародних відносин і світової економіки, суспільно-політичного і духовного життя України, діяльності України в міжнародних організаціях.

Нинішній формат наукового журналу «Зовнішні справи» — спадкоємця «Політики і час» — спроба зробити зовнішню політику справою експертів, науковців та всіх тих, хто нею цікавиться, донести нестандартні наукові ідеї до широкого загалу читачів. У складі редакційної колегії працюють дипломати та вчені-міжнародники. На його сторінках висвітлюються історія української дипломатії, досвід і практика діяльності дипломатичної служби незалежної України та зовнішня політика іноземних держав, сучасні тенденції та актуальні проблеми міжнародних відносин і міжнародного права.

За своїм змістом він, по суті, перетворився на дієвий дискусійний майданчик, на якому кращі теоретики та практики стратегії і тактики міжнародних зносин та зовнішньої політики обговорюють оптимальні варіанти пошуку місця України у сучасному глобалізованому світі.

С. В. Віднянський, Л. В. Янчук.

ЗОЛОТА ОРДА (Улус Джучі) — держава степового імперського типу, рах nomadica, що існувала від близько 1240 до 1502 в степовій зоні Східної Європи (включно з українськими землями), Центральної Азії та Західного Сибіру. Утворилася в результаті монгольських завоювань 20–40-х рр. 13 ст. За монгольською традицією, вважалася частиною єдиної імперії нащадків Чингізхана і називалась улусом (вотчиною) Джучі, старшого сина Чингізхана, не маючи спеціальної самоназви. Управління улусом здійснювали прямі нащадки Джучі. Назва «Золота Орда» закріпилася за нею в московських літописах з 16 ст. як пам'ять про золоте шатро ханської ставки (орди). Самі ж хани З.О. з кінця 14 ст. почали титулувати себе «великими ханами» або ханами «Великої Орди», де слово «великий» відповідно до степової політичної термінології було метафорою суверенності, верховності. В східних літописних джерелах улус Джучі називався Дешт-і-Кипчак, Білою ордою (Ак-орда) та Синьою ордою (Кок-орда). Поплутаність назв була почасти пов'язана із внутрішнім поділом З.О. на два найвпливовіші крила — улуси нащадків двох синів Джучі — Батия та його старшого брата Орда-Ічена.

З.О. поділялася на улуси між п'ятьма синами Джучі: Батием (Поволжя, Подоння, Північний Кавказ), Берке (наслідував верховну владу і, відповідно, улус Батия), Орда-Іченом (Центральна Азія), Шибаном (Приуралля та Західний Сибір), Моголом (Придніпров'я та Крим). Кожен із синів, крім Берке, став родоначальником молодших династій, проте старшинство разом із правом на ханство зберігалось за нащадками Батия (Батуїдами) до їх вигнання 1359; відтоді право на ханство перейшло до Ордаїдів, що правили Кок-ордою.